

svoje stalno operacijsko območje v Šaleški dolini, ali pa za pomembnejše operacije večjih enot 4. operativne cone (napadi na Velenje in Šoštanj ter železnico). Prav je storil, da se ni spuščal v podrobnejši opis posameznih akcij in operacij brigad in njihovo zgodovino, ker bo za to ustreznije mesto v zgodovini brigad te cone.

Dr. Ževartu je treba dati priznanje za to, da je na koncu vsakega poglavja skušal oceniti položaj narodnoosvobodilnega gibanja v vsakem obdobju in ga primerjati s prejšnjim obdobjem ter ugotoviti njegove razsežnosti, nihanja in vrhunce. To je sicer delal že v svojih prejšnjih pregledih zgodovine narodnoosvobodilnega boja v Šaleški dolini, vendar so v tej knjigi ocene poglobljene in širše.

Znanstveni izsledki v Ževartovi knjigi so tako tehtni, da bodo ostali; čas in nadaljnja raziskava zgodovine narodnoosvobodilnega boja na Štajerskem jih bosta spremenila bolj malo. Zato je popolnoma upravičeno, da je dr. Ževart za to svojo knjigo prejel več vidnih priznanj in nagrad, tako nagrado vstaje slovenskega naroda, nagrado 4. julija in nagrado Sklada Borisa Kidriča.

Tone Ferenc

Dušan Bilandžić, Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Glavni procesi. Školska knjiga, Zagreb 1978; 463 strani.

Petintrideset let po osvoboditvi in petintrideset let po zmagi socialistične revolucije in graditve socialističnega družbenega reda v Jugoslaviji so se za to obdobje, ki večkrat ne nosi še niti oznake »polpretekla doba«, začele zanimati družboslovne znanosti, predvsem politologija. V zadnjih letih smo dobili vrsto del o povojnem razvoju naše države in družbe, med katerimi jih je največ osredotočenih na obravnavanje samoupravljanja, toda ne z zgodovinskega, temveč s politično-politološkega stališča. Med temi deli so se zgodovinskemu pregledu povojnega razvoja Jugoslavije najbolj približala dela dr. Dušana Bilandžića, profesorja Fakultete političnih nauk Sveučilišta u Zagrebu in člana CK ZKH. Čeprav Bilandžić ni zgodovinar, je pri obravnavanju te, danes že zgodovinarske teme, začel delno uporabljati metodologijo zgodovinopisja, kljub temu pa njegova dela niso »zgodovinarska«, pa čeprav podaja v njih »zgodovino« povojnega razvoja socialistične Jugoslavije. V vseh dosedaj objavljenih delih so naslovi kazali, da ne želi podati »zgodovine«, temveč oris družbenega in ekonomskega razvoja socialistične Jugoslavije, zlasti pa razvoj samoupravnih družbenih odnosov. V zadnji knjigi je podal zgodovino socialistične federativne republike Jugoslavije s poudarkom na glavnih procesih. To pa naj bi bila že zgodovinska sinteza tridesetletnega razvoja naše države.

Dušan Bilandžić sledi v tej knjigi, kot že tudi v prejšnjih, glavne procese v okviru štirih ključnih problemov, za katere pravi, da so ti zgodovinski problemi v glavnem prevladovali v vseh etapah dosedanega družbenega razvoja skupne države jugoslovanskih narodov in narodnosti od leta 1918 do danes. To so:

— premagovanje ekonomske eksploatacije in politične nadvlade in ustvarjanje socialnih in političnih pravic in svobode človeka, delavskega razreda in drugih delovnih ljudi,

— graditev enakopravnih odnosov med narodi v skupni državi,

— pospešen družbeni in ekonomski razvoj,

— zavarovanje nacionalne neodvisnosti, svobode in ozemeljske celovitosti države kot celote in vsakega njenega naroda (str. 3).

Važne za opredelitev celotnega dela so avtorjeve besede na začetku knjige, ko pravi, da obdeluje samo glavne družbene procese (dodaja, da so izpuščeni celo neki od teh glavnih procesov) in da »se še ne morejo izrekati končne sodbe o nekaterih zgodovinskih dogodkih in procesih.« To pojasnjuje in opravičuje s tem, da so nekateri družbeni odnosi še v fazi razvoja in da rezultati in posledice še niso dovolj jasno vidni. To velja zlasti za razvoj od srede šestdesetih in začetek sedemdesetih let, ko so bile v naši družbi krizne situacije, katerih razreševanje sega še v sedanjost. Glavni razlog za to pa je vsekakor problem virov in njihova dostopnost raziskovalcem. Kot drugi razlog pa navaja, da so »generacije, ki so ustvarjale našo najnovejšo zgodovino še živi akterji družbenega življenja, kar ni brez vpliva, ko se dajejo ocene in sodbe o minulih dogodkih«. Pomembno pa je, da Bilandžić zaradi teh »zavor« pravi, »da se razmišljanja v tej študiji ne morejo vzeti kot avtorjevo dokončno stališče in prepričanje« (str. 2).

Sama knjiga Historija SFRJ — glavni procesi je v velikem delu ponovitev (ponatis) že prej objavljenih del istega avtorja, še zlasti študije Ideje i praksa društvenog razvoja Jugoslavije 1945—1973 (Komunist, Beograd 1973) ter drugih izdaj istega dela pod naslovom Društveni razvoj socialističke Jugoslavije. Te izdaje pa so bile od leta 1975 do leta 1978 že tri oziroma pet. Tem izdajam je avtor dodal poglavja, ki obravnavajo razvoj v letih, ki ga prva knjiga ni zajela, ker ta obravnava razvoj do leta 1971. Dopolnila segajo do leta 1974 — do sprejetja Ustave SFRJ in X. kongresa ZKJ. To pa je tudi končni vsebinski obseg knjige Historija SFRJ — glavni procesi, za katero pa avtor pravi, da se »ysebina te knjige bistveno razlikuje od vseh doslej objavljenih knjig tako po obsegu časovnega obdobja kot po širini vsebine« (str. 1).

Ker stoji avtor na pravilnem stališču, da brez poznavanja razvoja predvojne države jugoslovanskih narodov ni mogoče razumeti povojnega razvoja, je v knjigi kot povsem novo poglavje (glede na prejšnje monografske študije istega avtorja o povojnem razvoju), podal kratek oris zgodovine predvojne Jugoslavije na 35. straneh. V prvem, uvodnem, delu je poudarek na družbenoekonomskih odnosih in krizi stare Jugoslavije in pravi: »Očitno je, da kapitalizmu v stari Jugoslaviji ni uspelo opraviti svoje zgodovinsko poslanstvo razvoja proizvodjalnih sil, pa je bil to eden glavnih vzrokov, ki so omogočali in zahtevali revolucionarne spremembe celotne družbene strukture.« (Str. 17.) To pomeni, da so slabo razviti kapitalistični družbenoekonomski odnosi in slabo razvite proizvodjalne sile povzročile in pogojevale spremembo družbenoekonomskega sistema, kar pa negira vlogo razvoja proizvodjalnih sil in proizvodnih odnosov pri nujnosti prehoda iz nižje v višjo družbenoekonomsko formacijo.

V delu »Ustvarjanje demokratične federativne Jugoslavije« je Bilandžić podal pregled narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije ter nastanek nove Jugoslavije. V prvem poglavju obravnava razkosanje Jugoslavije (več-

krat uporabi termin »razpad« stare Jugoslavije, pri čemer ni povsem jasno ali misli na razpad političnega in družbenoekonomskega sistema ali na razpad državne celote) in formiranje »razredno-socialnih in političnih sil po razpadu Jugoslavije«. Pri tem se je osredotočil še zlasti na nacionalna nasprotja med jugoslovanskimi narodi, med Hrvati in Srbi. Zaključuje z mislijo, da KPJ ni uspela ustvariti sodelovanja niti s tistim delom meščanskih strank, ki niso prešle na stran okupatorja — razen v Sloveniji z Antiimperialistično fronto, torej z OF. Pri tem pravi, da v Sloveniji ni bilo bratomorne vojne zaradi tega, ker je Slovenija nacionalno homogena, (glej str. 50, op. 11). Bilandžiću pomeni nacionalna komponenta enega glavnih procesov in tudi končnih ciljev NOB in socialistične revolucije, medtem ko razredno, revolucionarno komponento manj upošteva. Zanima ga predvsem poraz »oboroženih sil velikosrbske buržoazije« — četnikov Draže Mihailovića kot enega osnovnih pogojev za ustvarjanje nove Jugoslavije, vendar bolj kot poraz nacionalističnih sil, kot pa razredno nasprotnih ciljem revolucije.

Dušan Bilandžić je glavni del knjige, katere namen je podati zgodovino socialistične Jugoslavije s poudarkom na osnovnih družbenih procesih, razdelil na pet delov, ki predstavljajo obdobja socialistične graditve povojne Jugoslavije. Pri tej svoji periodizaciji se Bilandžić ni držal enakih kriterijev pri postavljanju »meje« med obdobji. Ponekod mu predstavljajo »mejo« med obdobji-fazami dogodki in spremembe v ekonomski sferi družbenega življenja, drugič v politični. Trideset let razvoja socialistične Jugoslavije je razdelil na pet obdobji;

— Formiranje državnocentralističnega sistema in začetek njegove krize (1945—1950),

— Veliki preobrat (1948—1953),

— Dvojnost družbenega sistema (1954—1964)

— Kritika državnega centralizma, razvoj samoupravljanja in novih odnosov med narodi; šestdeseta leta zlasti druga polovica,

— Razvijanje sistema samoupravljanja na konceptiji združenega dela (1971/72—1977/78).

V resnici je obdelan razvoj glavnih procesov družbenega razvoja samo do leta 1974.

Obdobje od osvoboditve leta 1945 do začetka razvoja samoupravnih družbenih odnosov leta 1953, to je obdobje administrativnega socializma, obdobje državnocentralističnega sistema ali obdobje ljudske demokracije, za razliko od socialistične demokracije, ki se začne razvijati prav leta 1953, je razdelil Dušan Bilandžić v dve obdobji, ki se časovno, problemsko in vsebinsko pokrivata. Začetke samoupravnih družbenih odnosov omejuje v prvem delu, v katerem obdeluje državnocentralistični sistem, z letom 1950, ko je bil sprejet zakon o predaji tovarn delavcem v upravljanje — zakon o samoupravljanju. Zakonsko je bilo uvedeno delavsko samoupravljanje in začel se je proces decentralizacije, debirokratizacije in demokratizacije kot proces boja proti nevarnosti, ki je grozila socializmu in nadaljevanju socialistične revolucije pri nas — boja proti birokraciji. Proces boja proti vladajočim birokratskim slojem in uvajanje samoupravnih odnosov se je zaključil s sprejetjem ustavnega zakona 1953. To je resnično pomenilo začetek novega obdobja, obdobja socialistične demokracije, ko je dobilo samoupravljanje tudi ustavno potrditev in se je lahko zakonsko

uveljavljalo na vseh področjih družbenega življenja. Bilandžić je obdobje administrativnega socializma razdelil še na »podfazo«, ki se začne z letom 1948, to je z napadom Informbiroja na KPJ in Jugoslavijo. Bilandžiću pa pomeni leto 1948 več, pomeni mu mejni kamen med dvema zgodovinskima obdobjema socialistične graditve pri nas, med obdobjem administrativnega upravljanja in med obdobjem samoupravljanja. Vendar leto 1948 samo kot tako in dogodke, predvsem v mednarodnem delavskem gibanju, ne moremo jemati kot neposredno »mejo« med administrativnim in samoupravnim socializmom v Jugoslaviji, saj je znano, da je prav po tem letu prišlo do najmočnejše etatizacije in birokratizacije pri nas. Pomeni pa leto 1948 vsekakor posredni mejni kamen za razvoj socialistične graditve v Jugoslaviji, kajti prav krepitev etatičnih odnosov in rast birokracije ter analiza družbenega stanja v Sovjetski zvezi, je pripeljalo do analize in kritike takšnega stanja pri nas, kar je neposredno vplivalo na spremembo v orientaciji razvoja socializma v smeri samoupravljanja. To se je začelo utrjevati in uveljavljati resnično po letu 1953 in tako moramo, kljub zakonu o delavskem samoupravljanju leta 1950, šteti obdobje administrativnega socializma do leta 1953.

Naslednje obdobje od leta 1954 do leta 1964 je Bilandžić označil kot obdobje relativno mirnega razvoja in velikih uspehov na vseh področjih družbenega življenja. Hkrati pa označuje to obdobje kot dvojnost družbenega sistema. To oznako je postavil zato, ker je kljub uveljavljanju samoupravljanja, kot pravi avtor, obstajal v resnici državno-lastniški monopol in je bil proces odmiranja države upočasnen. Predvsem postavlja upočasnen proces deetatizacije v prvo »podfazo« od leta 1954 do 1957. Za drugo »podfazo« je sicer mnenja, da gre za obnavljanje procesa deetatizacije, vendar je tudi v tem primeru do tega procesa kritičen, še zlasti do vloge države v gospodarskih vprašanjih.

Na proces deetatizacije in uveljavljanja samoupravljanja gleda Bilandžić kot na vprašanje delitve presežne vrednosti in družbenega proizvoda. Zlasti ga zanima vloga države v ekonomski sferi družbenega življenja na eni strani, na drugi pa vloga gospodarskih podjetij, ki neposredno ustvarjajo presežno vrednost in družbeni proizvod. Vloga države in politične oblasti, ki je bila še vedno glavna ekonomska sila v tem obdobju in je regulirala skoraj vsa gospodarska gibanja, predvsem pa je imela glavno besedo pri delitvi presežne vrednosti, je po mnenju avtorja ostala skoraj neizpremenjena ali le malo spremenjena do leta 1961, ko se začne poizkus spremembe gospodarskega sistema, zlasti v delitvi. To je pomenilo usklajevanje gospodarskega sistema z načeli samoupravljanja. Osnovno vprašanje samoupravnih odnosov pa je v bistvu vprašanje ustvarjanja in delitev presežnega dela — kdo z njim razpolaga ter kdo in kako ga deli; ali je to socialistična država ali teritorialna skupnost ali neposredni proizvajalci sami. Prav delitvi je pri obravnavanju družbenoekonomskega razvoja Dušan Bilandžić namenil glavni poudarek. Vendar je njegov prikaz vseh faz formiranja in delitve dohodka večkrat preveč strokoven, preveč natančen, zlasti za takšno delo, katerega namen je podati »zgodovino« glavnih procesov razvoja SFRJ. Nasploh je celoten pregled glavnih procesov družbenoekonomskega razvoja preveč teoretičen, ekonomističen, neživljenski. Prav te slabosti veljajo tudi za pregled drugega ključnega problema, ki obravnava pospešeni družbeni in ekonomski razvoj. Ta pregled je vse preveč statistično tabelarno

obdelan. Tega se zaveda tudi avtor, ko pravi: »Izza skopih statističnih podatkov o družbenem razvoju Jugoslavije od vojne do začetka 70. let le naha-jajo pravzaprav epohalne glavne spremembe« (str. 393). Vendar pa ostanejo te epohalne spremembe prav zaradi takšnega nizanja statističnih po-datkov v tabelah nedorečene, nejasne, neučinkovito prikazane, še zlasti pa ne-življenske.

Kot osnovno značilnost za šestdeseta leta, posebno še za drugo polovico, postavlja Dušan Bilandžić radikalne spremembe v družbenoekonomskih odno-sih, uveljavitev samoupravljanja ter konec »etatizma« oziroma državnega so-cializma. Mejni kamni v radikalizaciji družbenoekonomskih odnosov so po mne-nju Bilandžića zlasti V. kongres Zveze sindikatov Jugoslavije aprila 1964, Re-solucija Zvezne skupščine o nadaljnjem razvoju gospodarskega sistema maja 1964 ter VIII. kongres ZKJ konec istega leta, medtem ko za ustavo SFRJ spre-jeto leta 1963 pravi, da je v glavnem sprejela etatično ekonomsko strukturo in da je »v glavnem sankcionirala obstoječe stanje«. (Str. 297.) Prelomnica do-končne zmage nad »etatizmom« je gospodarska reforma leta 1965, ki je bila »objektivna ekonomska nuja«, s katero je nastopila prelomna faza v družbeno-ekonomskih odnosih v Jugoslaviji. Po drugi strani pa sta reforma in njeno uresničevanje pomenila enega od vzrokov in povod politične krize, ki se je hkrati z reformnimi težavami začela kazati v jugoslovanski družbi v drugi po-lovici šestdesetih let. Najvidnejši odraz te krize so bili novi odnosi med na-rodni in narodnostmi ter s tem reforma federacije in krepitev pravic in odgovor-nosti republik in avtonomnih pokrajin.

Odnose med narodi in narodnostmi v Jugoslaviji, kot o enem izmed štirih ključnih problemov jugoslovanske skupne države, je avtor obdeloval že v prejšnjih obdobjih. Ti odnosi so v drugi polovici šestdesetih let pokazali tisto razsežnost, za katero je bilo ves čas do zmage revolucije poudarjeno, da so za večne čase rešeni. To je bila »tabu tema«, o kateri se ni razpravljalo. Ker pa mednacionalni odnosi kljub takšnemu mišljenju niso bili rešeni, ampak so se začeli kazati v obliki unitaristično-centralističnih teženj in nacionalne nestrp-nosti (t. i. Rankovičeva skupina), je bilo potrebno začeti misliti na reformo federacije. To je bilo sredstvo boja proti takšnim težnjam v družbenopolitičnem in ekonomskem razvoju Jugoslavije. Pravzaprav se je nacionalno vprašanje ponovno obudilo leta 1964 na VIII. kongresu ZKJ, ki je po Bilandžićevih be-sedah pomenil »začetek politične akcije pri zatiranju unitaristične zavesti«. S tem je bil napravljen prvi korak k reformi federacije in odnosov v njej. Re-formo federacije, je Bilandžić ocenil kot eno »najobčutljivejših in največjih transformacij« v naši družbi po osvoboditvi.

Nacionalno vprašanje, razraščanje nacionalističnih strasti unitaristično-cen-tralističnih teženj in reformo federacije, probleme, ki so bili od sredine šest-desetih in v začetku sedemdesetih let v »središču pozornosti jugoslovanske in tudi dela svetovne javnosti«, je želel Dušan Bilandžić obdelati čim bolj kom-pleksno. Za lažje razumevanje problemov je podal statistično »skico« nacional-ne strukture Jugoslavije. Vendar je te ključne probleme zaradi pomanjkanja (nedostopnosti) virov, zaradi majhne časovne distance in še vedno trajajočih določenih procesov ter prisotnosti »političnih akterjev« teh političnih dogod-kov, lahko obdelal »enostransko in s prazninami«.

Pomembno je spoznanje avtorja, da so glavni vzroki politične krize v Jugoslaviji v navedenem obdobju, ki se je kazala v nesoglasju med narodi in narodnostmi, med republikami in pokrajinami ter federacijo, in ki so povzročili reformo federacije, ekonomski. Pomenili so v bistvu konflikt med državno monopolnimi in samoupravnimi interesi. Ti konflikti imajo svoje vzroke v ustvarjanju, predvsem pa v delitvi presežne vrednosti in narodnega dohodka. Proti državnemu monopolu sta bili Slovenija in Hrvaška, dve najrazvitejši republiki. Odpor v Sloveniji, vendar ne »širše slovenske javnosti«, kot pravi avtor, se je pokazal ob tako imenovani »cestni aferi« leta 1969, kot prvi v kroniki političnih borb za reformo federacije, in ki naj bi po mnenju avtorja pospešila ta proces. Za prikaz reforme federacije in nacionalnih nasprotij je mogoče reči, da jih je obdelal Bilandžić predvsem kronološko z obsežnimi citati stališč udeležencev teh političnih procesov, kar ima sicer »zgodovinarski« značaj in metodo, vendar so ti procesi še preveč povezani s sedanostjo, zato še niso zreli za zgodovinarsko analizo in prikaz. Zato je potrebno napotek avtorja, naj bralec jemlje tekst z rezervo in naj »poišče dodatne in širše informacije in vire za lastno spoznanje!« (str. 349), jemati kot pozitivno opravičilo, da ti procesi še niso obdelani zgodovinarsko analitično.

Zadnji del knjige obravnava obdobje od leta 1971/72 do 1977/78, torej do »danes«, v resnici pa le do leta 1974, pri čemer so se pred avtorjem pojavljale še večje težave, kako pisati zgodovinarsko. Ta in tudi prejšnji del sta tako še bolj politološki študiji družbenopolitičnega in ekonomskega razvoja, kot pa zgodovinski prikaz obdobja. To obdobje — konec šestdesetih in začetek sedemdesetih let — ocenjuje Bilandžić kot razpotje v razvoju socializma pri nas. Konec šestdesetih let je prišlo, po mnenju avtorja, do konca stalnih nasprotij med etatističnimi in samoupravnimi koncepti družbenopolitičnega in ekonomskega razvoja. Dokončno je zmagal samoupravni sistem, politično in ekonomsko življenje države in družbe se je demokratiziralo. To je omogočilo negativno razraščanje teženj, ki so postale nevarne za nadaljnji razvoj socialističnega samoupravljanja, in proti katerim je ta sistem moral pokazati svojo demokratsko moč in zgodovinsko vlogo, ki si jo je priboril proti etatističnim koncepcijam od leta 1950 dalje. Pred nadaljnji razvoj socializma pri nas so se postavljala vprašanja: ali se vrniti v etatistični sistem ali začeti razvijati kapital—družbene odnose — ali nadaljevati razvoj samoupravnih družbenih odnosov. Idejni in politični boj se je razvnel zlasti med menedžersko-tehnokratskimi prokapitalističnimi težnjami in samoupravnimi težnjami ter interesi delovnih ljudi — neposrednih proizvajalcev, kajti vprašanje razdeljevanja presežne vrednosti se je iz neposrednih proizvodnih odnosov začelo seliti v razne druge centre izven proizvodnje npr. v banke. Za to obdobje je značilno, da je politični boj potekal le v tisti strukturi družbe, zlasti v menedžersko-tehnokratskem sloju, ki si je prizadeval osamosvojiti in pridobiti popolno monopolno moč nad družbo. Ljudske množice, delovni ljudje so bili iz teh bojev več ali manj izključeni. V zvezi s tem je avtor prikazal krepitev vloge in družbene moči tehnokracije, sloja, ki je »splošne družbene interese potlačil v korist osebne in skupinskega interesa« (str. 405) njihovih pripadnikov v naši družbi. Ob vprašanju slojevitosti jugoslovanske družbe je v zvezi s tem Bilandžić pokazal na težnjo ustvarjanja tako imenovanega srednjega razreda kot posledica nastajajočega socialnega razlikovanja v ekonomskem in zlasti upravno-poli-

tičnem smislu krepitve družbene moči. Pri tem pa je potrebno navesti dejstvo, da je Bilandžić pri prikazu nastajanja srednjega razreda (ali sloja) izhajal iz predpostavke o spreminjanju razredne strukture zamišljene brezrazredne družbe v socializmu. Pri spreminjanju socialne strukture jugoslovanske družbe je avtor poudaril tudi zmanjševanje deleža agrarnega prebivalstva v deležu celotnega prebivalstva ter na nastajanje tako imenovanega modernega delavskega razreda ob prehodu iz šestdesetih v sedemdeseta leta. Prikaz sprememb socialne strukture je avtor podal pomanjkljivo, prazno, s pomočjo tabel in statističnih podatkov, kar ne daje dovolj jasne slike sprememb.

Ob tehnokratsko-liberalističnih in drugih negativnih težnjah, ki so povzročale politično krizo konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let, se je najbolj negativno odrazilo nacionalistično zaostrovanje. Ta ključni problem politične krize tega obdobja je Dušan Bilandžić obdelal kronološko s poudarkom na političnih dogodkih, ki jih je sprožilo nacionalistično gibanje v Hrvaški na eni in v Srbiji na drugi strani. Pri tem se omeji samo na politične vrhove v obeh republikah, za katere pravi, da so »stali na svojih pozicijah dalj, kot je čas dopuščal« (str. 418). Pri pregledu razpleta politične krize, ki se je začel z 21. sejo Predsedstva ZKJ decembra 1971, je Dušan Bilandžić v pregledu razvoja političnih dogodkov v Srbiji po 21. seji napravil napako, ko je vključil tudi kratke preglede »istovrstnih političnih manifestacij« v ostalih republikah in v avtonomni pokrajini Kosovo. Politične probleme v ostalih republikah in v SAP Kosovo je vsekakor premalo pojasnil, kajti glavno preokupacijo mu je predstavljal politična kriza in njen razplet v republikah, kjer se je najbolj pokazala in najbolj vplivala na politični razvoj cele države.

Knjiga *Historija SFRJ* — glavni procesi se zaključuje z akcijami, ki so razpletle krizo v naši družbi in so pomenile smernice za nadaljnji razvoj samoupravnega socializma na konceptih združenega dela. Delo se zaključuje z letom 1974, ko je bila sprejeta nova ustava, ki pomeni začetek nove etape družbenopolitičnega in družbenoekonomskega sistema na osnovah svobodne menjave dela, in z X. kongresom ZKJ, ki je dal obdobju oceno, predvsem pa je podal smernice za nadaljnji razvoj.

Eden glavnih procesov in ena glavnih značilnosti v povojnem razvoju socialistične samoupravne Jugoslavije sta tudi razvijanje mednarodne politike na načelih aktivnega in miroljubnega sožitja in nevmešavanja — izgrajevanje neuvrščene, izvenblokovske politike. Zveza komunistov pa se v mednarodnem delavskem gibanju bori za načela medsebojnega spoštovanja, nevmešavanja v notranje zadeve in samostojno, neodvisno pot pri graditvi socialističnih odnosov. Glavne procese te politike naše države in Zveze komunistov je Dušan Bilandžić podal v obliki kratkega sumarnega pregleda na začetku vsakega obravnavanega obdobja povojnega razvoja Jugoslavije. Ti pregledi nudijo bralcu zadosten vpogled v mednarodne dogodke, ki so vzročnopolledično povezani z notranjepolitičnim razvojem in so nujni za njegovo razumevanje.

Študija Dušana Bilandžića *Historija SFRJ* — glavni procesi sodi vsekakor med opazne knjige na jugoslovanskem knjižnem trgu (v letu 1980 bo pri Partizanski knjigi izšla tudi v slovenščini) med deli, ki obravnavajo povojni razvoj Jugoslavije. V bistvu je to edino delo, ob treh zvezkih *Istorije socialističke Jugoslavije* (Radnička štampa, Beograd 1977) avtorjev Branka Petranovića in Čedomira Štrbca, ki zajema celoten zgodovinski razvoj Jugoslavije po letu

1945. Sam naslov dela »historija« obljublja morda preveč, vendar pa je za sluga avtorja, da je podal dober pregled glavnih procesov — osnovnih vprašanj povojnega razvoja, pa čeprav so ti procesi bolj politološko, sociološko, ekonomsko obdelani. To bo služilo po eni strani mnogim, da se bodo lahko seznanili z glavnimi problemi socialistične graditve pri nas, po drugi strani pa bo služilo kot opora pri delu tistim, predvsem zgodovinarjem, ki se in se bodo s to problematiko ukvarjali znanstveno raziskovalno. Zavedati pa se je treba, da še ni moč napisati zgodovinske sinteze razvoja povojne Jugoslavije, kajti pri zgodovinarsko znanstveni obdelavi tega obdobja smo šele na začetku tudi zaradi vzrokov, ki jih je navedel tudi Bilandžić (neurejeno, nedostopno arhivsko gradivo, premajhna časovna distanca itd.). Morda bi bilo bolje, da bi imela njegova knjiga namesto pretiranega naslova *Historija SFRJ — glavni procesi naslov Glavni procesi historije SFRJ*. Kljub dilemam o naslovu knjige, pa avtor v predgovoru pravi, da bo v bodočih delih ostal pri tem naslovu. Vsekakor pa lahko od Dušana Bilandžića pričakujemo v bodoče nove, podobne zgodovinske študije, dopolnjene z obravnavo obdobja po X. kongresu ZKJ, za katero na koncu knjige avtor pravi, da bi analiza zahtevala mnogo prostora in raziskovanja in to naj bi bila morda naloga posebne knjige.

Zdenko Čepič

Dr. Franc Petek, Iz mojih spominov. Slovenska matica, Ljubljana; Založba Drava, Borovlje, 1979, 287 strani.

Skoraj petnajst let je minilo, odkar so bili slovenski javnosti predstavljeni spomini dr. Franca Petka, koroškega Slovence, ki »je bil skoraj pol stoletja stalnica v iskanju in življenjskem boju slovenskega ljudstva na Koroškem, polnem negotovosti in pretresljivih sprememb, bil je trajna vrednost, ki s svojo dejavno navzočnostjo vliva zaupanje, spreminja življenjsko usodo v ustvarjalen in smiseln upor. Delo dr. Petka je izšlo iz samorastniškega koroškega slovenskega ljudstva, ga takorekoč poseeblja«. Tako je zapisal v pripisu knjigi zapisovalec njegovih spominov dr. Janko Pleterski.

Dr. Franc Petek je bil pomemben neklerikalno usmerjeni politik slovenske manjšine na Koroškem med obema vojnama, po vojni pa vse do leta 1955 najvidnejši predstavnik napredno usmerjenega dela koroških Slovencev. Ob ustanovitvi Pokrajinskega narodnoosvobodilnega odbora, organa ljudske oblasti 16. maja 1945 v Celovcu, je postal njegov predsednik, po dokončni britanski zasedbi Koroške pa predsednik Pokrajinskega odbora Osvobodilne fronte. V vsem času obstoja POOF za Koroško se je odločno zavzemal za nadaljevanje protifašistične dejavnosti in za spoštovanje pravice do samoodločbe in narodne enakopravnosti koroških Slovencev. Z ustanovitvijo Demokratične fronte delovnega ljudstva leta 1949 je prevzel funkcijo predsednika njenega Pokrajinskega odbora, ko pa je 25. marca 1955 nastala današnja Zveza slovenskih organizacij, je našel svoje mesto delovanja kot predsednik njenega nadzornega odbora. Umrli je 9. avgusta 1965.

Spomini, zbrani v tej knjigi, žal niso vse kar bi Petek lahko povedal. Avtor sam je želel svoje spominjanje zaključiti z napadom Hitlerja na Jugoslavijo. Čeprav tudi ta del njegovih spominov pomeni dragocen prispevek k razume-